

живании общественной жизни в регионе, просветительскую работу и обеспечение покоя. Определяются основные направления работы исполнительных комитетов общественных организаций, задачи которые возлагались на данный орган и пути их реализации, трудности которые возникали во время работы.

Ключевые слова: революция, исполнительные комитеты, Временное правительство, Вольны, права и обязанности, деятельность, самоуправление.

Y. N. Lopatovskiy

Local authorities after the February Revolution of 1917 in the Volyn province

Covers the process of formation of Executive committees of public organizations on the territory of Volyn, after the February revolution of 1917, to ascertain their place and role in the system of government. Reflected the conditions in which occurred the formation of local governments. Outlines the basic rights and duties of the Executive committees, the role and place allotted to them by the Interim government. Describes the steps that were taken to strengthen the provisions of the committees of public organizations, the establishment of their activities and building trust among the public. Attention is drawn to the work of the committees in the food sector, the establishment of public life in the region, educating and ensuring peace. Defines the main directions of work of the Executive committees of public organizations, the tasks which were assigned to this body and ways to implement them, the difficulties which arose during the work.

Key words: revolution, Executive committees, the Interim government, Volhynia, rights and responsibilities, activities, self-management.

Отримано: 20.10.2016

УДК 930.85

В. В. Моздiр

УСНА НАРОДНА ТВОРЧИСТЬ ПОДОЛЯН НАПРИКІНЦІ ХVІІІ — В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ ст. ЯК ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ЧИННИК

У статті зроблено спробу представити широкий спектр умов, в яких опинилася культурна сфера Поділля після його включення до складу Російської імперії. Підкреслено, що самодержавство поставило за мету стерти ментальні межі між українцями і росіянами, що виразилося в розгортанні гоніння на культуру та духовність корінних мешканців. Це спричинило, з одного боку, втрату динамізму в їх розвитку, з другого – викликало локалізацію подільських хліборобів на усній народній творчості та посилення її ролі у захисті історичної пам'яті і творенні колективної національної ідентичності.

На прикладі Подільського краю з'ясовано розмаїття тематики, жанрові особливості, глибину та якість змісту, незбагненну і незрівнянну красу й простоту поезії народних пісень, казок, легенд, інших форм народної творчості як важливих засобів збереження та відстоювання автентичності і особності українців, котрі склали абсолютну більшість дедалі зростаючого поліетнічного населення.

Зазначено, що в селянському середовищі міцними залишалися сімейно-родинні зв'язки, рясно наповнені звичаями та обрядами

з широким застосуванням усної народної творчості, що супроводжувала подолян від їх народження і до останнього подиху. Жоден родинний захід: родини, хрестини, весілля, проводи рекрутів, похорони тощо не обходилися без колоритних народних пісень, веснянок, гаївок, колядок, щедрівок, дум.

Ключові слова: *усна народна творчість, фольклор, народна поезія, пісні, казки, легенди, Поділля.*

Ми живемо у часи великих змін, в період переоцінки суспільної моралі, тому змушені вкотре звернути свій погляд до минулого досвіду. Включення подільського краю до складу Російської держави, після другого розчленування Речі Посполитої у 1793 р., мало неабиякий вплив на регіон, адже воно несло разом з собою пертурбацію для місцевих мешканців, що було визначальним фактором, який зумовлював характер і особливості національно-культурного життя подолян. У цей час українська культура вступає в нову суспільно-політичну площину, зазнає суттєвих трансформаційних процесів. Повною мірою це стосується народної творчості краю.

Чималий внесок для вивчення означеної проблеми вже встигли зробити П. Чубинський, К. Шейковський, В. Андрієвський, В. Петров, В. Герасименко, А. Філінюк, П. Слободянюк, А. Трембіцький та інші. Тим не менше й досі проблема залишається недостатньо вивченою.

Мета нашої розвідки – охарактеризувати тенденції розвитку народної творчості краю із часу включення Поділля до складу Російської імперії наприкінці XVIII – до середини XIX ст.

На Поділлі, як і в усьому Правобережжі і не менше ніж в інших регіонах України, були збережені глибокі джерела народної культури та творчості. Їх незмінними охоронцями виступали українські селяни. І саме ці джерела стали рятівним резервом духовно-культурного потенціалу українців [1, с.187]. Народне середовище виявилось власником невичерпних багатств поезії [2, с.322]. На практиці усна народна творчість слугувала певним засобом передачі старшими поколіннями знань і набутого досвіду молоді. З давніх часів дійшли до нас різні види усної народної творчості: пісні, казки, легенди, міфи [3, с.3] тощо. Відомий український вчений Іван Огієнко писав, що в межах сільського життя народна українська поезія тяглася червоною ниткою від колиски до могили. В цю поезію входять всі кращі надії народу, його сподівання і побажання [4, с.117].

Народна усна творчість продовжувала розвиватись наприкінці XVIII ст. – в першій половині XIX ст. [5, с.263]. Звичайно, що чітко встановити часові межі того чи іншого поетичного твору неможливо. Тому хронологія здійснена за допомогою відносного методу датування, адже аналіз змісту, дає можливість орієнтовно співвіднести до певних часових рамок певну народну поезію.

Інкорпорація Правобережжя до складу Російської імперії, як нової території, передбачала стирання межі ментальних розбіжностей між «великоросами» і «малоросами» [6, с.144]. Різними

нормативними документами, починаючи від Катерини II, використовувалась думка, що українці і росіяни – різний народ. У зв'язку з цим почались гоніння на все українське [7, с.10], в тому числі і на культурну відмінність українців, яка асоціювалася царизмом в якості сепаратизму та потенційної загрози імперській цілісності. Тому подолянам насильницьким способом, цілеспрямовано та послідовно нав'язували все російське і польське з одночасним нищенням їх унікального духовно-культурного світу [1, с.182]. Царизм всіляко глушив творчий порив народних мас [8, с.615]. Ясна річ, це не могло не відбитися у народному фольклорі.

Основним опонентом народної творчості була християнська церква, яка бачила в народній поезії «бессовские пеня» своєї неслухняної пастви. Через те, давня народна поезія дійшла до нас не в тих формах і не в тому вигляді, в яких зародилася серед народу. Щоправда, абсолютно викоринити народну поезію не вдалося [9, с.233, 235].

Саме XIX ст. стало тим часом, коли починає активно відбуватись нагромадження документів, фольклору, створення духовної теоретично-наукової бази [10, с.196]. Народна творчість живила суспільну думку, творчий потенціал учених, літераторів і художників, надихаючи їх на сміливі дослідження, творчі відкриття [8, с.663].

Особливий інтерес у дослідженні теми становлять народні пісні, в матеріалах яких містяться цінні фактичні відомості. Пісенну спадщину подолян умовно можна класифікувати за різними характеристиками. Подільські пісні були різного жанру. І несуть у собі чимало інформації у зашифрованому вигляді. Українська народна пісня, яка пройшла свідомий чи стихійний відбір, якого не знав і не міг знати жодний інший музичний жанр, є унікальним явищем у світовій культурі й вражає не тільки кількісними показниками, а й якістю, розмаїттям тематики, жанрів, стилів, глибиною змісту, незбагненною й незрівнянною красою та простотою поезії [11, с.97].

На негативні зміни, пов'язані з інкорпорацією краю до складу Росії, вказує народна пісня:

*«Наступила чорна хмара – настала й сива:
Була Польща, була Польща та стала Росія»* [12, с.5].

У журналі «Основа» знаходимо революційну тезу А. Свидницького, який стверджує, що пісні на Поділлі довгий час зберігали свою автентичність і цільність, на відміну від Лівобережжя, де у піснях було багато вульгарності, пов'язано це було з тим, що в Лівобережжі довгий час панувала російська культурна свідомість, було багато російського війська. Тому мова пісень ставала російською, від чого пісні втрачали свій початковий зміст [13, с.61].

Пісня супроводжувала життя селянина під час праці, і під час свята, в обрядових діях, про що свідчать різноманітність жанрів народних пісень: обрядові, колискові, весільні, голосіння, веснянки, гаївки, колядки, щедрівки, родинно-побутові, жартівливі, любовні, історичні пісні та думи. В піснях виявилась музична обрядовість народу, відбивались закріплені естетичні вподобання селян та їх суспільні погляди [14, с.344].

Зокрема, широку популярність серед подолян здобули пісні, як от: «Ой у городі, ой у городі Могильові», «Славна стала та кравчина» (про Северина Наливайка), «Чи не той то Хміло», «Гей, не дивуйте, добрі люди» (про Богдана Хмельницького та Максима Кривоноса), «Ой, з-за гори високої» (про Данила Нечая), «Ой, морозе, морозеньку», «Ой, з города, з Немирова» (про Жванецьку битву), «Годі, коню, в стайні, в стайні спати» (про Семена Палія), «Годі, годі, козаченьки в обозі лежати» [15, с.21]. Існували й інші, повні нескореності та оптимізму народні пісні [8, с.666]. Вони звучали на дорогах, ярмарках, співці славили подвиги Кармалюка і Гонти [8, с.615]. До слова, чимало пісень присвячено У. Кармалюку. Найвідомішою з них є пісня «За Симбірком сонце сходить» [16, с.116].

До глибоких за змістом і давністю мистецьких неперевершених народних творів, і ще далекої дохристиянської доби, належать численні обрядові пісні весняного циклу – веснянки-гаївки. Вони були головною основою найбільшого свята – воскресіння весни-літа, перемогою світла над темнотою, тепла над холодом [17, с.9]. У Подільській губернії поблизу Меджибожа на свято Пасхи (світлого воскресіння природи), з давніх-давен поселяни оспівували царівну Ладугу [18, с.95]. Веснянки були суто самобутнім і ні від кого не запозиченим звичаєм та фольклором, які відображають психіку, бажання, вірування, погляди на природу і на життя, намагання пізнати природу [19, с.15]. Веснянки розвивалися і після прийняття християнства, хоча духовна влада всіма силами боролася з «бісовськими плясаннями». Гаївки до деякої міри християнізувалися. Згодом церква закрила очі на ці обряди, навіть дозволила їх водити біля храмів [20, с.21].

Досліджуючи побут населення краю, К. Шейковський у збірнику «Быт подолян» зібрав значну кількість веснянок. Досить древня гаївка «Роман-зілля», записана в Ольгопільському повіті. Вона відображає трансформаційні процеси мови, зокрема назв, які на момент публікації пісні у збірнику, вийшли з повсякденного ужитку селян. Одолян-зілля – ніщо інше, як стара назва трави з цілющими властивостями, – ромашки [31, с.13].

Важливе місце посідають пісні, переважна більшість з яких була зібрана Павлом Чубинським в Ушицькому повіті Подільської губернії [21]. Чільне місце в пісенній спадщині подолян займають колядки та шедрівки, головним лейтмотивом яких було прославлення Господа-Бога та господаря, якому бажали достатку [22, с.160]. В Кам'янецькому повіті були поширена колядка:

*«Чи є ти у дома пане господарю?
Ми у тебе, ми у тебе
Кличе тебе Господь на подарунок до себе
Дарує тобі сто кіп пшениці
Вродити, вродити
Дай же ти Господи щастя, здоров'я...»* [23, с.1].

Як переконаємося, колядники бажали господарю доброго врожаю хліба, щастя, здоров'я.

В селянському середовищі міцними залишалися сімейно-родинні зв'язки, які тісно проявлялись в рамках родинних заходів (родин, хрестин, весілля, похорону). Жодне весілля не обходилося без пісні. В деяких піснях збереглися язичницькі мотиви, коли наші предки зверталися до сил природи, до долин, ярів, рослин зі своїми щоденними проблемами. В одній дівочій пісні йдеться, як стурбована дівчина просить у виноградної лози не зрадити їхній дружбі. Якщо дівчина вийде заміж не за свого коханого (нелюба), то нехай виноград не цвіте красно і не родить рясно, і навпаки: хай цвіте і родить, коли вийде заміж за свого милого. Весільні мотиви тісно переплетені з похоронними. Так, після того, як наречена покидала рідний дім, вона ніби помирала. Йшла з одного світу в інший. «За ворітьми глибокий Дунай, ... ой волаа-би в той Дунай втонути, ніж мені має лиха доля бути, ой кого-ж бо я вірне любила, той стоїть за дверима, а кого-ж бо я родом не знала, тому ся я зістала» [24, с.106, 327].

Висвітлюючи народну творчість, неможливо не звернути уваги на похоронні пісенні традиції. Навіть жінка, чоловік якої був ледар, п'яниця і бив її, мусила голосити при небіжчикові. Цього вимагав звичай і громада. Якщо не було родини, наймалися професійні плачки. З розкладом громадських взаємин, відмирає звичай запрошувати громадських плачок, а голосіння у XIX–XX ст. переходять у пісні [25, с.80, 82, 122].

Чималий інтерес для сучасних дослідників, з огляду вивчення питань народного фольклору, становлять народні магічно-ритуальні звичаї, які проявлялись, у тому числі через замовляння (нашіптування, заговори, закляття). Їх основою було народне лікування, яке здійснювалось здавна у подолян. За повір'ям, пісням і музиці відводилися цілющі властивості для лікування тілесних і душевних недугів. Вважалося, що замовляння можуть управляти стихіями, викликати громи, бурю, дощ, град, затримувати їх, творити врожай і неврожай, примножувати багатство, плодити худобу або знищувати її чумною пошестю, дарувати людині щастя, здоров'я, успіх у промислах, проганяти від хворого недуги, направляти їх на здорового, запалаювати кохання, пробуджувати в суддів і начальників милосердя, давати зброї влучність і робити воїна невразливим, заживляти рани, спиняти кров, перетворювати людей у звірів, дерева, каміння. Вони виголошувалися гучним голосом, велика частина них складалась із молитовних звернень до неба, небесних світил, зірок, грому, вітру та іншим стихійним божествам [18, с.150, 151, 160]. Наприклад, для того, щоб викликати до себе любов хлопця, треба було надшербити підшву його чобота або витягнути нитку з шапки, або взяти щось інше, що належало йому особисто, заліпити воском і кинути у вогонь говорячи: «Щоб тобі за мною так пекло, як пече вогонь той віск! Щоб твоє серце за мною так топилось, як топиться той віск і, щоб ти мене тоді покинув, як найдеш той віск!» Визнавалось, що після таких маніпуляцій, причарований чоловік палав любов'ю до дівчини, в іншому випадку буде сохнути і покінчить життя

самогубством. Під час лихоманки варили яйце. Дрібнили його на 77 частин і давали хворому, який йшов з ним на річку чи до водойми, кидаючи яйце у воду, мав приговорювати: «Е, вас сімдесят сім даю вам снідання всім». Потім, всякий раз, як хворий пив воду, мав примовляти: «В ім'я Отця і Сина і Святого Духа, щоб покинула мене тетука! Бо (в такий-то день) Різдво було» [26, с.1, 12]. Відомий дослідник українського фольклору, представник національної діаспори за кордоном, В. Петров стверджує, що пісні співали, оскільки співалося, а замовляння приказували з практичною метою, з потребою [25, с.10].

Ще одним багатим джерелом для вивчення історії нашого народу виступають казки. Багатий творчий спадок у вивченні даного питання залишив П. Чубинський. Автор поділяв казки на два види: міфічного змісту і побутові. Під час перебування в етнографічній експедиції на Поділлі, йому вдалось зафіксувати 9 казок. За допомогою перших, дослідники можуть вивчати більш древній період історії [27, с.3]. Так, казка «Руський і мазур» несе у собі педагогічно-виховний зміст, є прямим доказом поліетнічності регіону, в якому відчувається соціальна напруженість корінного населення у взаєминах з етноменшинами [28, с.580]. Як правило, казки вирізнялися позитивним образом розумного, навіть хитрого мужика, здатного розібратися у складних ситуаціях, обдурити пана і чорта [14, с.343]. Народ розказував ті казки, які виражали сучасні погляди на світ [29, с.6].

Справжнім духовним скарбом народу були і залишаються легенди. Одразу після приєднання Правобережжя до складу Російської імперії, в народному середовищі з'явилися фантастична оповідь про ярмарок такого змісту: «... А як уже забрала край Цариця, та стало всюди благочестие, тоді Ірод у пекаї й тужить...: «От лихо! Всюди благочестие стало! Тепер уже нельзя нікого ні на гріх, ні на що підвести: у будень будуть робити, а в неділю по церквам ходять. – А другий каже: «Не журись, брате: ми таких на їх панів нашлем, що в неділю не будуть по церквам ходити, а зроблять усюди по неділям ярмарки; то й самі ніколи не будуть у церкві і народ буде ярмаркувати» [30, с.138].

Таким чином, для сучасних дослідників, безцінною для подальшого вивчення залишається народна творчість подолян, яка, на жаль, дійшла до нашого часу у видозміненому вигляді. Пов'язано це було з прямим впливом християнської культури на слов'янську, згодом корективи внесли офіційне включення Поділля до складу Російського самодержавства та інкорпораційні процеси, що супроводжували цю подію. Усна народна творчість через пісні, казки, легенди, замовляння, несла у собі приховану загрозу для колонізації Подільської губернії. Тому з боку самодержавства починається гоніння на народну творчість краян.

Список використаних джерел та літератури:

1. Філінюк А.Г. Зміни в національно-культурній сфері Поділля на межі XVIII–XIX століть та їх особливості / А.Г. Філінюк // Освіта, наука і

- культура на Поділлі : зб. наук. праць. — Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. — Т.11: Матеріали сьомого круглого столу «Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. Присвячено 90-річчю Кам'янець-Подільського національного університету. — С.180-189.
2. Культ народности и козацкий романтизм. Начатки народности // Украинский народ в его прошлом и настоящем / под ред. Ф.К. Волкова [и др.]. — СПб. : Тип. т-ва «Обществ. Польза», 1914. — Т.1. — Электрон. текст. дан. (1 файл: 179 Мб). — 1914. — Библиогр. в подстроч. примеч. — С.321-323.
  3. Ярова В. Притчі, історії, легенди, метафори / уклад. В.Д. Ярова, О.Д. Сатанівська. — Черкаси, 2012. — 24 с.
  4. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / Іван Огієнко. — Репринт. відтвор. вид. 1918 р. — К. : МП «Абрис», 1991. — 272 с.: іл.
  5. История Украины : краткий курс / [Акад. наук Укр. ССР. Ин-т истории Украины]. — К. : Изд-во Акад. наук Укр. ССР, 1948 — 836 с.
  6. Філінок А.Г. Особливості національно-культурного життя Правобережної України наприкінці XVIII — у першій третині XIX ст. / А.Г. Філінок // Міжнародні відносини в контексті українського державотворення: історіографія та сучасність (міжнародний науковий «круглий стіл» у дні проведення в Хмельницькій області міжнародного національних культур: української, російської, польської, вірменської, єврейської, литовської, турецької — 15 вересня 2001 року, Кам'янець-Подільський) : науковий збірник. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, інформ.-видав. відділ, 2001. — С.144-148.
  7. Андрієвський В. Звичаї й обряди Українського народу. Серія: Минуле і сучасне. Ч.21 / В. Андрієвський. — Краків : Українське вид-во, 1941 — 52 с.
  8. Культурная жизнь дореформенной России // История СССР с древнейших времен до наших дней. Серия первая. Т.IV: Назревание кризиса крепостного строя в первой половине XIX в. / отв. ред. А.В. Фадеев. — М. : Наука, 1967. — С.569-702.
  9. Єфремов С.О. Історія українського письменства / С.О. Єфремов ; худож. оформ. В.М. Штогриня. — К. : Феміна, 1995. — 688 с.
  10. Українська та зарубіжна культура : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К. : КНЕУ, 2003. — 367 с.
  11. Трембіцький А.М. Лічництво українських лірників і кобзарів — складова системи народних поглядів і знань у галузі медицини / А.М. Трембіцький // Науковий вісник «Межибіж» : мат. Третьої наук.-краєзн. конф. «Стародавній Межибіж в історико-культурній спадщині України» / за ред. О.Г. Погорільця, Л.В. Баженова, А.М. Трембіцького та ін. — Межибіж-Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2010. — Ч.2. — С.85-111.
  12. Герасименко В. Кармалюк в українській народній пісні / Володимир Герасименко ; Кам'янець-Поділ. наук. при Укр. акад. наук т-во, Секція іст.-філол. — Одеса : Одесполіграф, 1926 (3-я Держдрук. ім. т. Троцького). — 16 с. : портр. — Бібліогр. в підрядк. прим.
  13. Свидницький А. Великдень у Подолян (По поводу Быта Подолян, — Шейковского. Выпуск 1-й 1860 г. Киев) / А. Свидницький // Основа. Южно-Русский литературно-ученый вестник. — СПб. : Тип. И. Тиблена и комп, 1861. — № 10. — С.43-64.
  14. Вільшанська О.Л. Культура українського села / О.Л. Вільшанська // Історія українського селянства : нариси в 2-х т. — Т.1. — К. : Наук. думка, 2006. — С.337-349.
  15. Історія міст і сіл Української РСР : в 26-ти т. Хмельницька область. — К. : УРЕ, 1971. — 707 с.

16. Слободянюк П. Українська церква: історія руїни та відродження / П.Я. Слободянюк. – Хмельницький, 2000. – 266 с.
17. Коротка історія веснянок-гаївок // Килимник С. Український рік у народних звичаях. Т. II: Весняний цикл : праці ін-ту дослідів Волині / наук. ред. Ю. Мулик-Луцик. – Вінніпег, 1959. – С.9-13.
18. Афанасьев А.Н. Мифы древних славян / А.Н. Афанасьев. – М. : РИПОЛ классик, 2013. – 288 с.
19. Значення веснянок-гаївок у далекому дохристиянському минулому й сучасне // Килимник С. Український рік у народних звичаях. Т. II: Весняний цикл : праці інституту дослідів Волині / наук. ред. Ю. Мулик-Луцик. – Вінніпег, 1959. – С.14-17.
20. Тематика веснянок-гаївок // Килимник С. Український рік у народних звичаях. Т. II: Весняний цикл : праці інституту дослідів Волині / наук. ред. Ю. Мулик-Луцик. – Вінніпег, 1959. – С.17-22.
21. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдѣлъ : матеріалы и изслѣдованія, собранныя д. чл. П.П. Чубинскимъ. Т. 4: Обряды: родини, крестини, свадьба, похорони. Издан под наблюденіем д. чл. Н.И. Костомарова. – СПб., 1877. – 713 с.
22. Олійник І.В. До проблеми впливу вірувань та обрядовості на господарську діяльність подільського селянства у другій половині XIX – на початку XX ст. / І.В. Олійник // Науковий вісник «Межибіж» : мат. Другої наук.-краєзн. конф. «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України» / за ред. О.Г. Погорільця, Л.В. Баженова, А.М. Трембіцького та ін. – Меджибіж-Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2009. – Ч.2. – С.157-163.
23. Коробка Н.И. Песни Каменецкого уезда Подольской губернии / [записал Н. Коробка]. – СПб. : Тип. С.Н. Худекова, 1895. – 13 с.
24. Свадьба // Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край снаряженной Императорским Русским Географическим Обществомъ. Юго-Западный отдѣлъ : матеріалы и изслѣдованія, собранныя д. чл. П.П. Чубинскимъ. Т. 4: Обряды: родини, крестини, свадьба, похорони. Издан под наблюдением д. чл. Н.И. Костомарова. – СПб., 1877. – С.51-552.
25. Петров В. Український фольклор: заговори, голосіння, обрядовий фольклор народно-календарного циклу : рукопис / Віктор Петров. – Мюнхен : Український вільний університет, [?]. – 142 с.
26. Ефименко П.С. Сборник малороссийских заклинаний / сост. П. Ефименко. – М. : Имп. О-во истории древностей рос. при Моск. ун-те, 1874. – [2], VI, 70 с.
27. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским географическим обществом. Юго-западный отдел : материалы и исследования, собранные П.П. Чубинским. – Т. 2: Малорусские сказки. – СПб. : Тип. и хронолитография А. Траншея, 1878. – 662 с.
28. Сказки бытовые и рассказы // «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край», снаряженной Императорским Русским географическим обществом. Юго-западный отдел : материалы и исследования, собранные П.П. Чубинским. – Т. 2: Малорусские сказки. – СПб. : Тип. и хронолитография А. Траншея, 1878. – С.485-679.
29. Кулиш П. Записки о Южной Руси / П. Кулиш. – СПб., 1857. – Т. II. – 355 с.
30. Взгляд простолюдина на ярмарки // Кулиш П. Записки о Южной Руси / П. Кулиш. – СПб., 1856. – Т. I. – 324 с.

31. Шейковский К. Быт подолян / К. Шейковский. — К. : Тип. И.А. Давиденко, 1860. — Т. 1. — Вып. 1. — 71 с.

В. Моздир

Устное народное творчество подолян в конце XVIII – в первой половине XIX в. как этнонациональный фактор

В статье предпринята попытка представить широкий спектр условий, в которых оказалась культурная сфера Подоля после его включения в состав Российской империи. Подчеркнуто, что самодержавие поставило целью стереть ментальные границы между украинцами и русскими, выразившееся в развертывании гонения на культуру и духовность коренных жителей. Это привело, с одной стороны, к потере динамизма в их развитии, а с другой – вызвало локализацию подольских земледельцев на устном народном творчестве и усиление ее роли в защите исторической памяти и создании коллективной национальной идентичности.

На примере Подольского края, установлено разнообразие тематики, жанровые особенности, глубину и качество содержания, неповторимую и несравненную красоту и простоту поэзии народных песен, сказок, легенд, других форм народного творчества, как важных средств сохранения и отстаивания подлинности и своеобразия украинцев, которые составляли абсолютное большинство разросшегося полиэтнического населения.

Отмечено, что в крестьянской среде крепкими оставались семейно-родственные связи, обильно наполненные обычаями и обрядами с широким применением устного народного творчества, что сопровождала подолян от их рождения и до последнего вздоха. Ни одно семейное мероприятие: крестины, свадьба, проводы рекрутов, похороны и т.п. не обходилось без колоритных народных песен, веснянок, гаивок, колядок, щедривок, дум.

Ключевые слова: устное народное творчество, фольклор, народная поэзия, песни, сказки, легенды, Подолья.

V. Mozdir

Folklore residents Podolia late eighteenth – in the first half of the nineteenth century. ethnic as a factor

The article presents conditions in which cultural sphere skirts appeared after its incorporation into the Russian Empire. Autocracy has set a goal to erase the mental boundaries between Ukrainian and Russian. This manifested itself in persecution of the culture and spirituality of indigenous inhabitants. What caused the implementation of culture in the oral folklore.

Songs, stories, legends, and other forms of folk art are important means of preserving and defending the authenticity Ukrainian.

In the peasants remained strong family and kinship, full of customs and traditions with the widespread use of oral folklore. Christenings, weddings, wives recruits, funerals and so not without folk songs, freckles, hayivok, Christmas carols, carols, doom. This problem is a very important today. The problem under discussion is of great interest.

In the introduction, it is of importance, and, practical value, innovation, and the methods of our study.

The aim of our research are: systematize the known information about culture in Podilskiy province in the the late eighteenth – the first part of the nineteenth century.

First of all in our work, we wanted to show that the people of the region had its own consumer culture, which differs from the Russian. The article is addressed to professional scientists, undergraduates, postgraduates, those working in the field of history.

Key words: *folklore, folk poetry, songs, stories, legends, Podolsky province.*

Отримано: 20.10.2016

УДК 94(477.43).084

М. П. Олійник

СТАНОВИЩЕ КУСТАРІВ І РЕМІСНИКІВ НА ПОДІЛЛІ В РОКИ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ (1921-1928)

В статті аналізується стан кустарної промисловості Поділля на різних етапах впровадження непу, трансформація ставлення більшовиків до кустарів і ремісників, причини провалу виробничої кооперації, роль позичково-ощадних товариств. Досліджується зміна структури кустарних промислів, обсяг податкового пресу та намагання кустарів і ремісників уникнути оподаткування, його вплив на добробут. Звернуто увагу на їхні партійні симпатії.

Ключові слова: *кустари, неп, податки, Поділля, ремісники.*

Актуальність проблеми зумовлюється тим, що цивілізаційний злам, який сьогодні переживає Україна потребує проведення глибокого реформування всіх сторін життєдіяльності суспільства і держави. Як свідчить світовий досвід, запорукою їхнього незворотного демократичного характеру є формування потужного середнього класу на основі підприємництва. Певні спроби його розвитку робилися на наших теренах у 1921-1928 рр. – в період нової економічної політики. Тому важливо проаналізувати трансформацію державної політики щодо суттєвого елементу тогочасного підприємництва – кустарної промисловості та її реалізації в такому важливому регіоні, як Поділля.

Наукова новизна полягає у тому, що на основі принципу об'єктивності та системного підходу, застосовуючи контент-аналіз, аналізуючи документи та матеріали архівів, проаналізовано трансформацію ставлення більшовицького режиму до кустарів і ремісників на різних етапах непу, реалізацію політики радянської влади щодо них на Поділлі.

Мета статті полягає в аналізі становища кустарів і ремісників краю на різних етапах проведення непу, дослідженні діяльності органів радянської влади на Поділлі стосовно кустарної промисловості.

Основу джерельної бази статті складають архівні матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських організацій України, державних архівів Вінницької та Хмельницької областей. Значну їхню частину вперше введено в науковий обіг.